



## **A tefilin szíjaival megkötözték Istent**

**Hitelveink szerint zsidóságunknak három alappillére van: Isten létének elfogadása, a Tóra, a tanulása, és Izrael, a közösség fontossága. Istent és a közösséget más vallásokban is domináns szereppel ruházzák fel, viszont a tanulás hangsúlyozása különlegesen zsidó sajátosság. Ezért is örültem a lehetőségnek, hogy egy velem készített, és az alábbiakban közzétett interjúban a Bét Orim Reform Zsidó Hitközség alapító rabbijaként megoszthattam a tanulásról alkotott nézeteimet.**

*Kérdés: Milyen közösségnek vagy a vezetője? Milyen irányzatot képvisel a közösség, és hol található?*

Raj Ferenc: A közösségem nagyon távol van, Amerikában, ahol Berkeley város legnagyobb templomának vagyok az emeritus (tiszteletbeli) rabbija. Mivel Magyarországon születtem, visszatértem ide, ahol a Bét Orim Reform Zsidó Hitközség alapító rabbija vagyok, amely a Bálint Házban székel, a Révay utca 16. szám alatt.

*Kérdés: Mi határozza meg a közösség irányultságát, a rabbi vagy maga a közösség?*

R. F.: Én már úgy kerültem a

közösséghez, bár alapító rabbi vagyok, hogy már létezett egy kiforrott egyesület. Én azt gondolom, hogy a legjobb az, ha a közösség a rabbi segítségével építi magát. A jó közösség nem „Top-down”, nem felülről lefelé, hanem „Bottom-up”, alulról felfelé strukturálódik. Nekem mint rabbinak nem az a kötelességem, hogy megmondjam nekik, hogy mit csináljanak és mit ne csináljanak. A rabbi egy tanító, akinek lehetősége nyílik arra, hogy megmondja az embereknek, mi az, amit a zsidó hagyományos tanítás tartalmaz. Ezután mindenki maga határozza el, mit akar, mit tud megtartani, és mit szeretne a saját életébe beépíteni.

*Kérdés: Milyen lehetőségek vannak a tanulásra ebben a közösségben?*

R. F.: Tanulunk Bibliát, minden alkalommal egy külön könyvet. Már több könyvet átnéztünk, most éppen a Zsoltárok könyvének tartunk. Ez lehetőséget ad nekünk, hogy nemcsak a Bibliáról, de irodalomról, zenéről és művészetekről is beszélhessünk. Egy másik alkalommal a modern élet kérdéseivel foglalkozunk, hogy hogyan látjuk zsidó szemmel a világot, illetve a modern élet problémáiban hogyan tud a hagyományos zsidó tan tanácsot adni. Ezen kívül vannak liturgiai órák, amelyeket egy zsidó tudományokban jól képzett fiatal ember tart. Az istentiszteletek előtt liturgiáról tanulnak és beszélnek.

Vannak más jellegű, kulturális rendezvények, például a zsidóság bemutatása filmekben keresztül.

*Kérdés: Heti háromszor van tanulás?*

R. F.: Legalább heti háromszor van tanulás, minimum másfél óra hosszan.. Én nagyon fontosnak tartom, hogy a tanulások abban a szellemben történjenek, hogy mikor imádkozunk, próbáljunk Istenhez szólni, amikor tanulunk, Istent hagyjuk szólni hozzánk.

*Kérdés: Ezek a tanulási alkalmak hogyan vannak felépítve?*

R. F.: Általában tematikusak a tanulások és próbáljuk úgy szervezni, hogy aktuálisak is legyenek. Ünnepek előtt vagy után, az ünnepekkel kapcsolatban tanulunk: például Jónás könyvét ősszel, ugyanis ez része a *Jom Kippur*-i liturgiának.

Általában azt tartjuk szem előtt, hogy a Szóbeli és az Írásbeli Tan szerepeljen a témák között, hogy mindkettőből adjunk egy kis ízelítőt. Nagyon fontosnak tartom azt is, hogy a korabeli magyar-zsidó történelem megértését is elősegítsük, ezt igazán a rezponzum irodalom tanulásával, vizsgálatával lehet elérni. A modern rezponzumok nagy szerepet játszanak a modern zsidóság megértésében, hiszen ezekben az egyén szólal meg.

Az én szememben nem az számít, hogy valakinek az anyja vagy az apja zsidó, noha én pontosan tudom, mi a *halacha*. Egy Szegedi Csanád, főleg amikor még a turul boltok tulajdonosa volt, az én *minjánomba* nem számított bele. Ugyanakkor *háláchikusan* beleszámított, és ha bemegy egy ortodox zsinagógába, ott részt vehet az istentiszteleten, és zsidónak tartják.

Én nem tartom őt zsidónak, mind a mai napig vannak kételyeim vele, és azt gondolom, hogy – legyen bárkiről is szó – manapság egy egyén zsidó mivoltát nem lehet csak *háláchikus* alapon meghatározni.

*Kérdés: Itt inkább az emberi oldalra gondolsz, ugye?*

R. F.: Nemcsak az emberi oldalra. Nem szabad a törvényeket úgy kezelni, hogy nem nézzük a körülményeket. Ahogy Csernichovsky, modern héber költő állította: a *tefilin* szíjaival megkötözték Istent. Pedig tanulhatnánk a múlt példáiból. A 16. században íródott *Sulchán Áruch*, *Jore Deá* kötetét minden rabbi tanulja, amelyben az van írva, hogy ha közeledik a péntek, és annak a csirkének, amelyet szombati vacsorára szánnak, valami kósersági hibája van, a rabbi köteles figyelembe venni a kérdező gazdasági helyzetét. Ha az illető egy szegény ember, akkor hozhat enyhébb ítéletet. Ez nem reform újítás, hanem fontos elv: a rabbinak figyelembe kell vennie a kérdező hovatartozását és társadalmi helyzetét.

*Kérdés: Te milyen jellegű oktatást szeretsz? Az egyirányú előadást vagy pedig az interaktivitást?*

R. F.: Egyirányú előadást nem tudok elfogadni. A tanulás tulajdonképpen „exchanging ideas”, tehát oda-vissza kérdés-felelet formájában kell történnie. Nem a katedréről való oktatást képviselem, hanem az amerikai stílust: az emberek nyugodtan belekérdezhetnek, ellentmondhatnak, vitázhatnak. Nem kinyilatkoztatok, hanem tanítok. A héberben a bölcs tanár *tálmid háchám*, tehát egy bölcs tanuló. A *lamad* (tanul), *kal* igecsoport, az intenzív alakja, az, aki sokat tanul, mint egy tanító, abból lesz a *piel*, *limed* (tanít).

*Kérdés: A tanítványok mennyire használják, amit az órákon tanulnak?*

R. F.: Ez egy jó kérdés. Úgy gondolom, hogy a rabbinak, a zsidó tanítónak kötelessége úgy tanítani az embereket, hogy tudják használni az életben azt, amit tanulnak.



Az imák, bármennyire is liturgikusnak tűnnek, felhasználhatóak a mindennapi életben, probléma-megoldó eszközökként. Egyes imákat mantraszerűen lehet használni, bár érdekes, hogy nagyon kevesen ismerik a zsidó imádságnak ezt a tulajdonságát. Számos kollégámnak, és most nem reform rabbikról beszélek, fogalma sem volt például, hogy a *k'rijat sömá al ha mitá*-ban, a lefekvés előtti imában van egy rövid mantrának tekinthető bibliai eredetű ima, ami segíti az elalvásban. Volt egy fiatal barátom, aki 40 éves korában haldoklott. Kérdezte, „Miért nincsenek nekünk mantráink?”. Arra gondoltam, elmondom neki az ebben az imában levő szavakat mantrának, amitől ugyan nem fog felgyógyulni, de a lelkének gyógyulást jelent. Véleményem szerint az imának van ereje, és a rabbi feladata hogy ezeket a dolgokat a közössége elé tárja.

Több ilyen ima van a zsidóságban. Amikor fiatal voltam, haszid

közösségbe jártam, ugyanis a nagyszüleim ortodoxok voltak. Volt ott egy nagy tudású rabbi, akin mindig nagyon csodálkoztam. Azt kérdeztem magamtól, hogy lehet, hogy annak ellenére, hogy biztosam jól tud olvasni héberül, mindig ő az utolsó az *Ámidá*, az „álló ima” recitálásában? Az egyik lehetőség, hogy az volt a célja, hogy a közösség várjon rá, a másik, hogy elmélyülten meditálva mondta az imát.

Annak ellenére, hogy a reformzsidóság modern zsidóság, mi igen sok rég elfelejtett liturgiai érdekességet vezettünk be. Példának okáért a rabbinikus irodalom említi, hogy az *Ámidá* addig nincs befejezve, amíg az ember a saját imáját hozzá nem teszi. Ki tudja? Lehet, hogy azok a rabbik a saját imájukat tették hozzá.

A gyakorlat lehet tanulás. A gyakorlat nem feltétlenül csak azt jelenti, hogy szigorúan ragaszkodunk a rituálékhoz. Sőt! Az amerikai konzervatív rabbiképző rektorától hallottam – valószínűleg van valami talmudi gyökere –, hogy amikor imádkozunk, akkor próbálunk Istenhez beszélni, és amikor tanuljuk a Tóra szavait (ami nem csak a könyvet jelenti), akkor Isten beszél hozzánk. Nem feltétlenül a szigorú vallási rituálék határozzák meg valakinek a vallásosságát.

*Kérdés: Szóval úgy is tud valaki vallásos lenni, hogy nem szigorúan rituális alapon teszi ezt?*

R. F.: Abszolút. Különböző embereknek különböző elképzeléseik vannak a rituálékkal kapcsolatban, és az, aki csak a törvények szerint él, a törvényeket szó szerint követi, valószínűleg a törvény ellen is vét, mert miközben bizonyos dolgokat megtesz, elfelejti azt, ami a legfontosabb: hogy szeresse a felebarátját.

Példának okáért, ha a homoszexualitás ellen beszélünk, és úgy gondoljuk, hogy a Tórának egyes törvényeit követjük ezzel, akkor elfelejtjük a legfontosabb törvényt, *v'ahavta l'reácha kámochá*, azaz szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.



Nem olyan könnyű ezt mindig megélni. Az embernek egy kicsit lazábbnak kell lennie és úgy kell szemlélnie az életet, hogy a cél valóban a világ jobbá tétele legyen. A *tikkun olám* (világ megjavítása) fogalma, melyet a reform zsidóság hozott vissza a köztudatba, azt jelenti számunkra, hogy mindent e cél érdekében kell csinálnunk és ebben a szellemiségben kell élnünk.

*Kérdés: Inkább az elméleti oktatás fontos szerinted vagy a gyakorlati?*

R. F.: Mind a kettő fontos, de a legfontosabb az, hogy legyen valamilyen kapcsolat a tanár és a diák között, és megvalósuljon a kérdés-felelet forma. Nem véletlenül szól így a *talmudí* mondás: „Sokat tanultam mestereimtől, még többet kollégáimtól, de a legtöbbet tanítványaimtól”.

*Kérdés: Érkeznek-e visszajelzések?*

R. F.: Persze, sokszor. Sokan mondják például azt, hogy az én tanításaimban, péntek esti *d'rásá*-imban, mivel az Egyesült Államokból jöttem, túl sokat foglalkozom az amerikai zsidósággal és kevesebbet a magyarral.

*Kérdés: Ezeket a képzéseket hol hirdetik meg?*

R. F.: Van honlapunk, de szájhagyomány útján is terjednek a tanulások helyei, időpontjai és tematikája. Létrehoztak nemrég egy *Kibic* nevű weboldalt, itt is valamint a közösségi oldalakon is fenn vagyunk és emailek mennek heti rendszerességgel, és van egy hírlevelünk is, elektronikus formában.

Mi a magyar zsidóság mostoha gyermekei vagyunk, mert nem kaptuk meg az állami elismerést, most próbáljuk visszaszerezni. Érthetetlen dolog, mert a reform zsidóság volt az első elfogadott zsidó vallási irányzat Magyarországon. 1848-49-ben.

A Kossuth kormány elfogadta a reformzsidóságot, majd 1852-ben a Haynau rezsim betiltotta, sajnálatos módon a mi „hagyományhű” zsidó hittestvéreink segítségével. A hitközség utolsó rabbija Amerika egyik leghíresebb rabbija lett, az ottani reformzsidóság egyik vezetője, David Einhorn. Az amerikai reformzsidóság és a reformzsidóság általában a világ egyik legnagyobb és legerősebb zsidó irányzata. Kossuth annak idején emancipációt ajánlott a reformoknak, amit korabeli vezetőjük, Einhorn Ignác, később Horn Ede államférfi, azzal utasított vissza, hogy amíg a többi zsidó nem kapja meg az emancipációt, addig ő sem tudja elfogadni.

Ehhez képest, amikor a mi ügyünk került döntés elé, majd minden neológ és ortodox kollégámnak írtam, akivel jó viszonyban vagyok, támogatásukat

kérve, de nem is válaszoltak. Bizony ez a szomorú tény már része a 21. századi modern magyar zsidó történelemnek.



Einhorn Ignác (Horn Ede)

*Kérdés: Miért tartod fontosnak, hogy a magyar zsidóság tanuljon?*

R. F.: Ez a zsidóságnak tulajdonképp kötelessége. Tanulás nélkül a zsidóság nem tud létezni. *Im én kemach, én Torá* (ha nincs liszt, nincs Tóra), mondja a *Pirké Ávot*. Ezt meg is lehet fordítani: *Im én Tora, én kemach* (ha nincs Tóra, nincs kenyér). Ez a kettő mindig együtt létezhet csak.

*Kérdés: Elveszne a magyar zsidóság anélkül, hogy tanulna?*

R. F.: Nem merem mondani, hogy teljesen elveszne, de egészen más lenne. Hosszú távon talán elveszne. A tanulás nagyon fontos ahhoz, hogy a zsidóság életben maradjon. Ez a tanulás lehet a magyar zsidó irodalom tanulása is. Mert a *Tóra* szóban minden benne van, nem csak Mózes öt könyve, de akár még Szántó T. Gábor versei is beletartoznak.

*Kérdés: Minden, ami a zsidósággal kapcsolatos?*

R. F.: Minden, ami a zsidósághoz kapcsolódik és minden, ami zsidó, és minden, ami hozzám, mint zsidó egyénhez közeli, az fontos. Az én elvem az, hogy nagyon jó, hogy a zsidóság sokszínű. Megvetem ezeket az erőltetett, ízléstelen vitákat, amikor az egyik be akarja bizonyítani, hogy mennyivel autentikusabb, mint a másik. Én azt mondom, hogy mindenkinek van létjogosultsága, minél több a zsidó irányzat, annál jobb. Engem ez nem zavar, és nem úgy gondolok a más irányzatot képviselőkre, mint riválisokra, hanem mint partnerekre.

A tanulásban is így kellene lennie. Sőt, továbblépek. Nemrég volt Tihanyban egy zsidó-keresztény konferencia, amelyen nekem is volt szerencsém részt venni. Többek közt arról is beszéltünk, hogy a keresztény-zsidó kapcsolatok normalizálása tanulás által is történhet. Bizonyos szentírási könyveket, amiket mind a két vallás elfogad, például a Zsoltárokat, lehetne együtt tanulni, hogy a két valláshoz tartozó gyülekezet megismerje egymást. Nem kell attól félni, hogy valaki meg fogja a zsidókat keresztelni, és nem kell attól tartania a papnak, hogy majd valaki megrohanja őt és körülmetéli.

Komolyra fordítva a szót, a tanulás össze tudja kovácsolni vagy legalábbis közelebb tudja hozni az embereket egymáshoz. Az emberekben mindig jelen van a „fear of the other” (félelem a másiktól). Ha megismerjük egymást, észrevesszük, hogy mindkettőnknek van feje, füle, és ahogy Shylock mondja a *Velencei kalmárban*: az, ami fáj neki, az nekem is fáj.

## Angol küldöttség a Bét Orimban

**Nagy megtiszteltetés érte közösségünket, amikor április elején azt a hírt kaptuk, hogy *David Mitchell* rabbi vezetésével öttagú küldöttség látogat meg minket London legnagyobb reform zsinagógája, a West London Synagogue képviselőjében.**

A delegáció az április 11-13-i hétvégét töltötte Budapesten, és látogatásuk fő célja egy potenciális testvérközösségi

ugyanazzal a dallammal szokták énekelni mint mi.

A látogatás másnap a sáhárit istentisztelettel folytatódott, amelyen már a teljes delegáció részt vett. Megismerhettük Mitchell rabbit is, akiről kiderült, hogy csodálatos énekhangja van:

Szombat délután az angol vendégek és a Bét Orim munkacsoportja hosszas megbeszélést folytatott, részletesen érintve az esetleges együttműködés.



A West London Synagogue belseje

(Fotó:www.wls.org.uk)

kapcsolat lehetőségének feltérképezése volt, amelynek érdekében sok időt töltöttek közösségünk körében, törekedve szokásaink és liturgiánk minél alaposabb megismerésére.

A küldöttség egy részét először a péntek esti szombatfogadó istentisztelet keretében köszöntöttük, ahol röviden bemutatkoztak, mesélve zsinagógájukról is, és ismertették a résztvevőkkel látogatásuk céljait.

Kiderült, hogy egyikük ráadásul magyar anyanyelvű és magyarországi születésű, valamint megtudhattuk, hogy a West London Synagogue is nagy hangsúlyt fektet a muzikalitásra – arra is fény derült, hogy az istentisztelet számos részét

lehetséges sarokköveit. A két közösség történetének és eddig elért eredményeinek alaposabb megismerésére is sor került.



David Mitchell rabbi (Fotó: www.wls.org.uk)

A West London Synagogue-ról [ide kattintva](#) lehet többet megtudni.

T. D.

## Mazel tov!

**Szeretettel gratulálunk *Kabcenell Robi Áronnak*, közösségünk legifjabb bár micvájának, akit április 12-én Raj Ferenc rabbi fogadott a „törvény fiává” a Bét Orimban.**

Robi Áron bár micva szertartására népes családi és baráti, no és közösségi körben került sor szombat reggeli sáhárit istentiszteletünkön. Külön megtiszteltetés volt, hogy az éppen ugyanezen a hétvégén Budapesten tartózkodó West London Synagogue küldöttség is részt vett a ceremónián (*ld. előző cikk*). A szertartás lebonyolításában R.M. is segédkezett, aki előzőleg Robi felkészítésében is részt vállalt a bár micvává válást megelőző hosszú és intenzív tanulási szakaszban.

Szokás szerint az ifjú bár micva is kivette a részét a szertartásból, és önállóan vezetett néhány héber imádságot. Összeszedett, jól felépített tanításával pedig bizonyította, hogy érett a feladatra.



A meghatott családtagok már a szertartás alatt osztozhattak az alkalom különlegességében Robival, akivel együtt álltak a Tóránál és együtt, a Tórát szorosan magukhoz ölelve mentek körbe vele a közösségben, hogy mindenki más is megérinthesse Tóránkát



A szertartást vidám hangulatú kiddus követte, ahol személyesen is gratulálhattunk Robi Áronnak



Közösségünk nevében ezúton is még egyszer gratulálunk, és sok-sok *mazel* kívánunk százhusz éves korodig!

Fotó: Gróf Tamás

## Pészachi pillanatképek

**Közösségünk Raj Ferenc rabbi vezetésével együtt ülte meg a pészachi Szédert, az évről évre gyarapodó vendégseregre való tekintettel ezúttal egy új, számottevően nagyobb helyszínen, a **Stefánia Palotában**.**

Széder-esténket idén több mint százötvenen ünnepeltük együtt! Közösségünk oszlopos tagjai mellett abban a megtiszteltetésben is részünk volt, hogy körünkben ünnepelt *André*

*Goodfriend*, az Amerikai Nagykövetség ügyvivője és felesége, *Iványi Gábor* lelkész, *Jávori Ferenc*, a Budapest Klezmer Band vezetője, *Szécsi József*, a Keresztény-Zsidó Társaság titkára, *Szita Szabolcs* történész, *Kovács M. Mária* történész és *Magén István* festőművész, és nagy örömünkre idén is vendégünk volt a *Magyar Cionista Szövetség* delegációja.

A szívhez szóló dallamokról *Bíró Nóra* énekesnő és *Jáger Bandi* billentyűs gondoskodott; bónusz meglepetésként *Jávori Ferenc* „Fegyva” és *Samu-Pandzarisz Dina* énekes-zongorás duettjét is meghallgathattuk.



Jövőre újra találkozunk: itt vagy Jeruzsálemben!

Fotó: Brodszky Ildikó



## Júniusi programajánló

Ha másképpen nem jelezzük, akkor programjaink helyszíne a Bálint Ház első emeleti Macesz terme (1065 Budapest, Révay u. 16.).

**Június 2. hétfő 18:00 Könyv(ek) népe tanfolyam**  
**A Tanakh a gyakorlatban**  
***Bibliai szövegek a szidurban és a zsidó vallási gyakorlatban: imák, hetiszakaszok, háftárak***

Június 6. péntek 17:30 Bevezetés a zsidó liturgiába  
18:30 Kabbalat Sabbat

**Június 9. hétfő 17:30 Könyv(ek) népe tanfolyam. Bibliafordítások**  
***A zsidó és keresztény bibliafordítások, fordítási kezdeményezések története, ezek használata napjainkban. Fordítási dilemmák és érdekességek, sok-sok példával.***

Június 13. péntek 17:30 Bevezetés a zsidó liturgiába  
18:30 Kabbalat Sabbat

**Június 16. hétfő 18:00 Könyv(ek) népe tanfolyam**  
**Egy hetiszakasz – és következményei**  
***Miként hat a bibliai szöveg a vallási gyakorlatra? Egy adott hetiszakasz példáján végigkövetjük, milyen értelmezések alakultak ki egyes versek kapcsán, s ezek hogyan vezettek a szimbólumok, szokások, szabályok kialakulásához.***

Június 20. péntek 17:30 Bevezetés a zsidó liturgiába  
18:30 Kabbalat Sabbat

**Június 23. hétfő 18:00 Könyv(ek) népe tanfolyam. Reform halacha?**  
***A zsidó vallásjog, a halacha szerepe az egyes zsidó irányzatokban, a progresszív halacha fogalma és mai fejlődése.***

Június 27. péntek 17:30 Bevezetés a zsidó liturgiába  
18:30 Kabbalat Sabbat

**Szeretettel várunk minden érdeklődőt rendezvényeinken!**